

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертаційну роботу Соловйова Андрія Ігоровича «Формування інфокомунікаційного забезпечення управління аграрними виробничими структурами», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство)

Актуальність теми

На сучасному етапі розвитку економіки сільськогосподарські підприємства можуть ефективно функціонувати за умови постійного отримання, оновлення й аналіз достовірної та оперативної інформації. Інфокомунікаційне забезпечення є основою процесу управління всією економіко-господарської діяльності будь-якого підприємства. Система управління інфокомунікаційним забезпеченням включає в себе отримання інформації, її обробку, накопичення, зберігання, аналіз та передачу апарату управління для прийняття рішень. Потенціал ефективності такої системи може полягати у синергетичному поєднанні інтегрованого проектування, управління оперативними процесами сільськогосподарського виробництва, ефективного управління нематеріальними активами і впровадженям системи управління персоналом на основі ключових показників ефективності і проектного управління.

Відповідно, механізм ефективного процесу інформаційного забезпечення, як ключового інструменту процесу управління вимагає побудови цілісної методологічної концепції ефективного функціонування та розвитку відповідної структури управління аграрними виробничими структурами, а також її інформаційно-комунікаційного забезпечення

В контексті вищенаведеного, дисертаційне дослідження Соловйова А.І. є безумовно актуальним.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота пов'язана з планами науково-дослідних робіт, які виконувались в НДІ економіки і менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Формування системи стратегічного управління у сільськогосподарських підприємствах» (номер державної реєстрації 0111U003430), де автором розроблені рекомендації щодо визначення стратегії формування інфокомунікаційної підсистеми системи управління аграрними виробничими структурами; «Розробка теорії і методології формування системи менеджменту в умовах інституціонально-структурної трансформації економіки України» (номер державної реєстрації 0107U004874), у межах якої автором запропоновано рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності та прийняття оперативних раціональних рішень в управлінні аграрними виробничими структурами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові результати, що одержані Соловйовим А.І. і виносяться на захист, є достатньо обґрунтованими й полягають у обґрунтуванні теоретичних і методологічних засад та розробці практичних рекомендацій щодо інфокомунікаційного забезпечення управління аграрними виробничими структурами.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів забезпечується опрацюванням значної кількості наукових джерел за обраним напрямом дослідження (список використаних у дисертації джерел налічує 556 найменувань). У роботі використано широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Специфіка функціонування аграрних виробничих структур врахована через використання офіційної статистики, первинної звітності підприємств, матеріалів спеціально організованих

опитувань, а також завдяки практичній апробації результатів на підприємствах галузі.

Науковою новизною характеризуються такі положення роботи:

вперше:

- запропоновано теоретико-методологічне визначення сутності аграрних виробничих структур, які представляють собою будь-яку форму виробничих систем, що розвиваються на принципах динамічної стійкості, на основі диверсифікації, комбінування та взаємодоповнення виробництв різних форм господарювання, які відповідно до свого територіального, галузевого й організаційного спрямування є суб'єктами ринку та елементами аграрної сфери економіки. Їх особливості зумовлені різноманіттям відносин власності й підприємництва, формуванням кооперативних та інтеграційних зв'язків, новими параметрами концентрації і спеціалізації виробництва й капіталу, створенням ринків ресурсів, товарів і послуг для задоволення власних і суспільних потреб за умов раціонального використання природних ресурсів і мінімізації впливів на екосистему;

- розроблено методологічні засади формування інфокомунікаційної підсистеми системи управління аграрними виробничими структурами, яка заснована на інтеграції інформаційних потоків із різних напрямків діяльності аграрних виробничих структур, можливості оперативного доступу до значних обсягів різноманітної атрибутивної і просторово-координованої інформації про діяльність аграрного виробництва із застосуванням сучасних методів, підходів та інструментів управління базами даних, геоінформаційних систем, нейротехнологій та інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень;

- виявлено та інтерпретовано основні фактори організаційно-економічної готовності аграрних виробничих структур до впровадження інфокомунікаційної підсистеми (розмір підприємства та капіталовкладення в інформаційні технології; потенційна якість земельних ресурсів; фінансова спроможність інвестування в інформаційні технології; інтегрованість виробництва у сферу нових технологій; кадрове забезпечення наукоємності праці; обсяг концентрації

виробництва; фінансова незалежність у розвитку інфокомунікаційної субсистеми), на основі яких проведено кластеризацію груп підприємств та оцінено кожну змінну організаційно-економічної готовності. Кожний фактор включає відповідну комбінацію змінних і обґрунтовує розподіл пріоритетів управлінського впливу в контексті впровадження інфокомунікаційної субсистеми в систему управління аграрними виробничими структурами;

удосконалено:

- методологію застосування в практиці управління аграрними виробничими структурами системного і ситуаційного підходів, адаптивних методів прогнозування стосовно задач оцінки динамічних процесів при розрахунках економічних показників ефективності управління;

- методику системного застосування ГІС-технологій для просторово-часового імітаційного моделювання ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств на основі використання нейротехнологій у прогнозуванні й отриманні оптимального набору значень показників діяльності з метою використання їх в інфокомунікаційному забезпеченні управління аграрними виробничими структурами;

- методичні положення щодо використання багатомірного нелінійного моделювання для розробки адаптивних моделей часового прогнозування ефективності діяльності аграрних товаровиробників південного регіону України, які уможливають підвищення ефективності управління виробничими процесами через урахування просторово-часових закономірностей впливу зовнішніх та внутрішніх соціально-економічних факторів;

дістали подальшого розвитку:

- методологічні засади створення системи інфокомунікаційного забезпечення системи управління аграрних виробничих структур, яку можна визначити як раціональне поєднання у просторі й часі інформації, засобів її обробки з метою своєчасного надання суб'єктам управління релевантної, якісної і достовірної інформації для створення дієвого інструментарію

організаційних змін щодо оптимізації структури підприємства, комунікаційних засобів, методів управління;

- теоретичне обґрунтування створення і впровадження системи управління аграрними виробничими структурами, яка ґрунтується на загальних закономірностях функціонування складних систем, з відповідним рівнем деталізації та елементним наповненням, що реалізується за допомогою інфокомунікаційної підсистеми, яка має у своєму складі системно визначений комплекс інструментів для забезпечення автоматизації аналітичних робіт з метою обґрунтування прийняття раціональних управлінських рішень;

- методичний інструментарій управління виробничими процесами аграрних виробничих структур, що полягає в розробці математичних моделей (елементів бази моделей) на основі варіантних розрахунків процесу управління виробництвом, які дають змогу виявити більшість факторів, що впливають на постійну і змінну частини виробництва, що можуть використовуватися як матеріал для виявлення наявних і прихованих резервів виробництва, для формування потоків інформації, необхідної при розв'язанні комплексу завдань управління виробництвом господарства.

Значення дослідження для науки і практики і перспективи його використання

Основні теоретичні та науково-методологічні розробки і пропозиції, які викладені в дисертаційній роботі, мають науково-прикладне значення й можуть бути використані при формуванні інфокомунікаційного забезпечення управління аграрними виробничими структурами.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що основні його положення доведені автором до рівня методологічних розробок та прикладних рекомендацій. Запропоновану методику системного застосування інтелектуальних штучних нейронних мереж та ГІС-технологій для просторово-часового моделювання показників діяльності аграрного виробництва прийнято до впровадження в практичну діяльність Інституту рису

НААН України (довідка № 318 від 10.04.2014 р.). Запропоновану автором методику розробки універсальної формальної структури системи управління в аграрних виробничих структурах, що придатна до використання з урахуванням конкретних умов виробництва незалежно від організаційно-правової форми господарювання прийнято до впровадження науково-виробничою фірмою «Дріада, ЛТД» (довідка № 34/04-14 від 24.04.2014 р.). Отримані результати дослідження дозволили використати у практичній діяльності Південної державної сільськогосподарської дослідної станції Інституту водних проблем і меліорації НААН України методику розробки й обґрунтування механізму формування та імплементації в систему управління аграрними виробничими структурами інфокомунікаційної підсистеми (довідка № 68 від 12.03.2014 р.). Розроблений комплекс заходів щодо імплементації в систему управління аграрними виробничими структурами інфокомунікаційної підсистеми прийнято до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Херсонської обласної державної адміністрації (довідка № 12-747/0/44-15/0506 від 23.12.2015 р.). Прийнято до впровадження у практичну діяльність Державного підприємства «Дослідне господарство «Асканійське» Асканійської державної сільськогосподарської дослідної станції Інституту зрошувального землеробства НААН України методику системного застосування інтелектуальних штучних нейронних мереж та ГІС-технологій для просторово-часового високоточного імітаційного моделювання показників ефективності діяльності аграрного виробництва (довідка № 217 від 10.03.2015 р.). Розроблені автором методичні рекомендації щодо опрацювання концепції формування та функціонування системи управління аграрними виробничими структурами прийняті до впровадження у ПП «Сільськогосподарська дорадча служба Південного регіону» (довідка № 341 від 25.11.2015 р.). Сформовані рекомендації щодо системного застосування інтелектуальних штучних нейронних мереж та ГІС-технологій для моделювання показників ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств прийняті до впровадження «Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України»

(довідка № Д-27-10-15 від 27.10.2015 р.). Теоретичні положення і матеріали дослідження також використовуються у навчальному процесі у Херсонському державному університеті Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Менеджмент і адміністрування», «Комунікативний менеджмент», «Менеджмент організацій», «Інформаційні системи в менеджменті» (довідка № 48 від 9.10.2015 р.).

Зміст дисертації, її завершеність та оформлення

Основним результатом дослідження Соловйова А.І. є якісно нове наукове вирішення проблеми формування інфокомунікаційного забезпечення управління аграрними виробничими структурами.

У першому розділі **«Теоретико-концептуальні основи управління сучасними аграрними виробничими структурами»** розглянуто й узагальнено галузеві, організаційні особливості та умови управління в аграрному секторі економіки, запропоновано авторське бачення особливостей трансформації аграрних виробничих структур (АВС) ринкового типу, які в сучасних умовах представляють собою будь-яку форму виробничих систем, що розвиваються на принципах динамічної стійкості, на основі диверсифікації, комбінування та взаємодоповнення виробництв різних форм господарювання, побудованих на взаємодії природних і штучних екосистем, які відповідно до свого територіального, галузевого й організаційного спрямування є суб'єктами ринку та елементами аграрної сфери економіки.

Заслуговує на увагу висвітлення не тільки точок зору провідних вчених-економістів, а й формулювання власних поглядів і визначень з питань, що розглядаються.

У другому розділі **«Методологічні засади формування інфокомунікаційного забезпечення системи управління аграрними виробничими структурами»** висвітлено методологічні підходи до розробки системи управління АВС, концепцію її формування та функціонування висвітлена з позицій системного підходу, а також методологія її

інфокомунікаційного забезпечення, яка ґрунтується на використанні сучасних інформаційних технологій і застосуванні відповідного програмного забезпечення.

Безсумнівним здобутком автора є обґрунтування методологічних підходів до формування інфокомунікаційного забезпечення системи управління аграрними виробничими структурами.

У третьому розділі **«Аналітичне обґрунтування інфокомунікаційного забезпечення системи управління аграрними виробничими структурами»** послідовно досліджено прикладні питання розробки моделі системи управління аграрними виробничими структурами, аналітичного інструментарію створення і реалізації інфокомунікаційної підсистеми, аналізу й оцінки організаційно-економічної готовності аграрних виробничих структур до її впровадження.

У четвертому розділі **«Формування структурно-функціональної моделі інфокомунікаційної підсистеми системи управління аграрними виробничими структурами»** розроблено структуру ІКС системи управління АВС, розглянуто призначення й особливості роботи її основних складових, доведена необхідність застосування сучасного інструментарію моделювання та прогнозування показників діяльності аграрних підприємств.

Виділені дисертантом в цих розділах питання відрізняються глибиною і представляють практичний інтерес для діяльності аграрних виробничих структур.

У п'ятому розділі **«Організація інфокомунікаційного забезпечення управління аграрними виробничими структурами»** визначено особливості управління аграрним виробництвом на основі використання інформаційних ресурсів, послідовність процесу розробки і впровадження інструментального комплексу інфокомунікаційної підсистеми. Заслужує уваги методика оцінки ефективності управління, що базується на використанні нейротехнологій та прикладних процедур реалізації точного землеробства й моделювання процесу управління.

За результатами кожного розділу, а також в кінці роботи зроблені ґрунтовні висновки. В цілому дисертаційна робота Соловйова А.І. структурно збалансована, логічно послідовна і являє собою завершене наукове дослідження.

Критичні зауваження та дискусійні положення

1. У роботі доцільно було б більш ґрунтовно розкрити проблематику вартості і структури нематеріальних активів як складової основних фондів аграрних виробничих структур в контексті порівняння із відповідним зарубіжним досвідом (підрозділ 1.3). Цікавим, але замало розкритим у першому розділі, є дослідження динаміки капітальних інвестицій у програмне забезпечення і бази даних аграрних підприємств. Адже проблема нарощування інтелектуального потенціалу сучасних аграрних підприємств, власне, і є квінтесенцією наукової розробки щодо інфокомунікаційного забезпечення управління аграрними виробничими структурами.

2. Здійснений автором багатомірний аналіз організаційно-економічної готовності аграрних виробничих структур до впровадження інфокомунікаційної субсистеми (підрозділ 3.3) потребує класифікаційного уточнення щодо видів економічної діяльності, рівня концентрації і спеціалізації досліджуваних груп підприємств.

3. У розділі 4 дисертації доцільно було б провести ретроспективний і прогнозний економічний аналіз впровадження інфокомунікаційної субсистеми на базі програмних модулів ГІС та CALS технологій із рекомендаціями щодо здешевлення вартості цієї системи підтримки прийняття управлінських рішень за рахунок додаткових фінансових ресурсів.

4. Розділ 5 дисертації містить недостатньо прикладів впровадження інфокомунікаційної субсистеми, які доцільно було б зобразити у вигляді розрахункових алгоритмів операційної діяльності підприємства (обробки ґрунтів, внесення добрив, засобів захисту). Логічним продовженням тут мала бути розробка економічного механізму реалізації інфокомунікаційної

субсистеми системи управління аграрними виробничими структурами, і щонайважливіше – із врахуванням обмежуючих параметрів.

5. Можна рекомендувати автору розкрити тему розробки проекту державної програми фінансування інфокомунікаційної субсистеми аграрних виробничих структур на базі програмних модулів ГІС-технологій, можливо, у порівнянні із досвідом державної підтримки інтелектуальних систем управління аграрним виробництвом у провідних країнах світу.

Наведені критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну оцінку дисертації.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих роботах та авторефераті

Результати наукових досліджень Соловйова А.І., покладені в основу його докторської дисертації, повністю опубліковані в наукових виданнях – у 52 наукових працях загальним обсягом 34,11 друк. арк., з яких 1 одноосібна монографія загальним обсягом 24,41 друк. арк., 1 розділ у колективній монографії загальним обсягом 0,41 друк. арк., 25 статей у наукових фахових виданнях України загальним обсягом 5,39 друк. арк., 5 статей у наукових періодичних виданнях іноземних держав загальним обсягом 1,13 друк. арк. та 20 тез наукових доповідей загальним обсягом 2,77 друк. арк.

Автореферат не містить положень, що не відображені у дисертації, достатньо повно розкриває її зміст та оформлений у відповідності до встановлених вимог.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Соловйова А.І. є завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну і практичну цінність. Автору вдалося досягти поставленої мети шляхом вирішення відповідних завдань, в результаті чого здійснене теоретичне узагальнення і нове розв'язання важливої наукової

проблеми – формування інфокомунікаційного забезпечення управління аграрними виробничими структурами.

Подана до захисту дисертація повністю відповідає спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство), а також вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів №656 від 19.08.2015 р.). Автор дисертаційної роботи Соловійов Андрій Ігорович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство).

Офіційний опонент,
завідувач кафедри менеджменту
Державного університету телекомунікацій,
доктор економічних наук, професор

О. Є. Гудзь

Підпис Гудзь О. Є. засвідчує
Начальник відділу кадрів

Начальник
ВІДДІЛУ КАДРІВ ДУТ
С.М. ЛЬВОВСЬКИЙ